

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NƏSİMİ adına DİLCİLİK İNSTİTUTU

“QƏRBİ AZƏRBAYCAN TOPONİMLƏRİ”

MÖVZUSUNDA
RESPUBLİKA ELMİ KONFRANSININ

MATERİALLARI

23 noyabr 2023

BAKI

system, there are a large number of place names whose etymological explanation is noteworthy. Microtoponyms related to the names of the people, tribes, and generations settled in the territory of Western Azerbaijan are found in the territory of Megri region. Such onyms are called microtoponyms formed from ethnonyms. According to the information collected from sources and sources, informants, it can be said that in different periods of history, el-oba names related to ethnonyms were formed. Various tribes, peoples and generations have settled in the territory of the region during historical periods. Onyms of Turkish origin are also recorded in such microtoponyms. Turkic-speaking peoples mixed with each other and left their traces in different areas. These names have an important role in the creation of the system of microtoponyms of Western Azerbaijan. For example: Karachilar front, Karashalar, Karashalar yurdu, Huseynler kolavati, Bayindir spring, Gargar mountain, Bayandur spring, Gargar hill, Tarnavut meadow, Barzakhi farmland, Gazakh hill, etc. In linguistics, many studies have been conducted on the microtoponyms of Megri region, but extensive research from the linguistic aspect is very necessary.

Key words: *West Azerbaijan, Megri, ethnonym, microtoponym, ethnos*

Əfruz QURBANOVA*

MİLLİ TOPONİMİK GEOİNFORMASIYA SİSTEMİNİN YARADILMASI HAQQINDA

Toponimikaya elmi yanaşma, son illərdə əsasən yer adlarının təhlili və onların etimoloji mənası ilə əlaqədar olaraq inkişaf etmişdir. Toponimiya tarixi geriyə baxışı təmin edir, əcdadlara, ata -baba torpaqlarına və eyni zamanda xalqların, tayfaların və ya millətlərin tarixi ilə əsas əlaqələndirici rol oynayır. Toponimiya onomastikanın bir hissəsi kimi, tarix, antropologiya, etnoqrafiya, coğrafiya və geologiya kimi təbii və humanitar elmlərə daha çox diqqət ayırır. Bunlar müxtəlif coğrafi adlar, fiziki obyektlər, təbii və ictimai yerlər (yaşayış məntəqələri), abidələr və s. üçün üstünlük təşkil edir [6].

Toponimiya qədim zamanlardan maraq doğurur. Coğrafi adlar, onların mənşəyi və tarixi çoxdan həm sadə insanların, həm də peşəkar tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmişdir. Toponimlərin öyrənilməsi üçün əsas mənbələr toponimik lüğətlər, xəritələr, elmi-populyar ədəbiyyat, arayış, ensiklopedik və tədris ədəbiyyatı, dövrü mətbuat və kütləvi informasiya vasitələrinin materialları olmuşdur [11].

*AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Email: afruz1961@gmail.com

Qloballaşma şəraitində, İnternet texnologiyalarının (İT) inkişafı ilə etibarlı paylanmış məkan məlumatlarına operativ çıxış böyük əhəmiyyət kəsb edir. İT-nin inkişafı ilə toponimik tədqiqatlar geoverilənlərin toplanması və işlənməsinə ən yeni yanaşmalarla səciyyələnir. Coğrafi verilənlərə operativ çıxışı bu gün Bing Maps, Google Maps, Yandex Maps və digər bu kimi İnternet resursları təmin edir.

Hazırkı rəqəmsal texnologiya əsərində toponimlərin toplanması və işlənməsi üçün yeni üsullar var. Son illərdə toponimik tədqiqatlar coğrafi informasiya sistemlərinin (CİS) məlumatlarına əsaslanır. Bu, geoməkan məlumatlarının geniş şəkildə rəqəmsallaşdırılması ilə əlaqədardır və müvafiq olaraq toponimlərin öyrənilməsinə maraq artır [8].

Bu tədqiqat işinin əsas vəzifəsi də toponimlərin toplanması və öyrənilməsi üçün müasir vasitələrin müəyyənləşdirilməsi, təhlili və müxtəlif növ tədqiqatlarda bu cür mənbələrdən daha çox istifadə edilməsidir. Məqsəd bütün Azərbaycan bölgələrinin toponimiya üzrə məlumatlarını bir-birinə bağlayan vahid, qarşılıqlı əlaqəli və əlçatan məlumat bazasının yaradılmasıdır.

Toponimlər kollektiv yaddaşı əks etdirdiyindən ərazinin sosial-mədəni keçmişinin öyrənilməsi üçün əsaslı tarixi material verir. Azərbaycan toponimlərini ilk tədqiq etmiş A.A.Bakıxanov qeyd etmişdir ki, əgər ölkənin qəbilələri, kəndləri, binaları və qədim asarı geniş tədqiq edilərsə, əhalinin mənşəyini təyin etmək mümkün olacaqdır [2]. Toponimlərdə həm tarixi keçmiş, həm də qədim coğrafi areal qorunub mühafizə olunduğundan onlar hər hansı coğrafi obyektin şəhadətnaməsi sayıla bilər. Ona görə coğrafi obyektlərin adlandırılması hələ qədim zamanlardan xalqın milli identikliyi, ərazi mənsubiyyəti məsələləri ilə bağlı olmuşdur.

Konkret ərazilərin işğalı prosesinin ilk növbədə həmin əraziyə aid coğrafi adlardan başlanması da bir tarixi reallıqdır. Coğrafi adların dəyişdirilməsi artıq işğal olunmuş coğrafi obyektlərdə asılılığın möhkəmləndirilməsi, ərazinin qədim tarixinin unutturulması, saxtalaşdırılması üsuludur. Torpağın işğalı başa çatandan sonra da toponimlərə qarşı təcavüz siyasəti davam edir. Ərazidə coğrafi arealın yenidən müəyyənləşdirilməsi üçün yerli xalqın tarixi, dili və etnoqrafiyası ilə bağlı olan toponimlər dəyişdirilir. Coğrafi vahidlərə işğalçı xalqın öz dilinə məxsus adlar qoyulur və yeni obyektlər də yad toponimlərlə adlandırılır. Bütün bunlar, əraziyə hakim güclərin öz ideoloji və siyasi məqsədlərinə çatmaq üçün toponimlərdən manipulyativ tərzdə istifadə niyyətindən irəli gəlir. Piyrs Levis (Peirce Lewis) bu istiqamətdə aparılan işlərin əsas prinsiplərini izah edərkən göstərir ki, toponimlər ərazilərdəki insan mənzərəsini müəyyənləşdirir. Həm şifahi şəkildə cari ünsiyyətimizdə, həm də vizual olaraq yol nişanlarında, ünvanlarda, reklam lövhələrində, xəritələrdə əks olunmaqla, toponimlər gündəlik lüğətimizi əhatə edir [5]. Bu mənada, toponimlər hər hansı bir ərazidə mövqeləri möhkəmləndirmək, o ərazinin sosial-mədəni mən-

zərəsini formalaşdırmaq, insanların həyatına daxil olub, onları mövcud reallıqlara uyğunlaşdırmaq alətidir.

Əlverişli geostrateji mövqeyinə, zəngin təbii sərvətlərinə görə Azərbaycan tarix boyu təkrar-təkrar müxtəlif işğalçıların hədəfinə çevrildiyindən torpağımızla birgə doğma coğrafi adlarımız da yadellilərin işğalına məruz qalmışdır. Ölkə ərazisində bir çox toponimlərin ardıcıl olaraq dəyişdirilməsi, ərazilərimizə yad adların qoyulması Azərbaycan toponimiyasında ərəb, fars, monqol, rus, erməni areallarının formalaşmasına gətirib çıxarmışdır. Bu proses, xüsusilə XX əsrin əvvəllərində tarixi Azərbaycan torpaqlarında Ermənistan Respublikası yaradıldıqdan sonra çox intensiv aparılmışdır [10].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev işğalçı Ermənistanın onilliklər boyu dünyaya təqdim etdiyi yalanların ifşası məqsədilə son illər müxtəlif çıxışlarında haqlı olaraq toponimlər mövzusu aktuallaşdırır. Cənab Prezident indiki Ermənistan ərazisindəki toponimlərin böyük əksəriyyətinin Azərbaycan mənşəli olması və ermənilər tərəfindən kütləvi şəkildə dəyişdirilməsi faktına diqqət yönəldir. XX əsrin əvvəllərində çar Rusiyası tərəfindən nəşr olunmuş xəritələr indiki Ermənistanın bütün ərazisindəki toponimlərin, demək olar ki, mütləq əksəriyyətinin Azərbaycan mənşəli olması faktını sübuta yetirir.

Keçmiş SSRİ dövründə yaranmış siyasi şəraitdən istifadə edən ermənilər bu torpaqlardakı milli coğrafi adlarımızı kütləvi şəkildə erməniləşdirərək tarixi ərazilərimizin işğalının qanuniləşdirilməsindən ötrü əsaslar yaratmışlar. Cənubi Qafqazda sovet hakimiyyətinin qurulmasından az sonra ermənilər tərəfindən ilk növbədə Dağlıq Qarabağda (Xankəndi 1923-cü ilin 10 avqustunda Stepanakert adlandırılmışdır) və Ermənistan SSR-də (Vedi – Ararat (1924), Cəlaləddin – Stepanavan (1924) adlandırılmışdır) toponimlər dəyişdirilmişdir. Ermənistan SSR Ali Sovetinin 3 yanvar 1935-ci il tarixli müvafiq qərarından sonra isə bu torpaqlarda Azərbaycan toponimlərinin dəyişdirilməsi daha geniş vüsət almışdır. 1935–1976-cı illər arasında Ermənistan ərazisində 460-dan çox Azərbaycan toponimi dəyişdirilərək erməniləşdirilmişdir. Beləliklə, dünya mədəniyyətinin mənəvi inciləri olan qədim coğrafi adlarımız erməni vandalizminə məruz qalmışdır [7, 9].

Big Data texnologiyalarının müasir inkişafından irəli gələrək bütün dünyada geniş tətbiq olunan insan coğrafiyası cəmiyyətləri, onların xarakterik xüsusiyyətlərini, fəaliyyətlərini, bu cəmiyyətə xas ictimai düşüncə tərzini onların bağlı olduqları coğrafi çevrə, milli məkan məlumatları ilə əlaqəli şəkildə öyrənən elmi istiqamətdir [4]. Kompüter və şəbəkə texnologiyalarının inkişafı sayəsində elektron informasiya ehtiyatlarının formalaşması bu elmi istiqamətin əhatə dairəsini genişləndirir, istifadə etdiyi mənbələri artırır. Hazırda regional onomastikanın aktual vəzifələrindən biri də elektron regional məlumat bazalarının və bütün Azərbaycan bölgələri-

nin toponimiya üzrə məlumatlarını bir-birinə bağlayan vahid, qarşılıqlı əlaqəli və əlçatan məlumat bazasının yaradılmasıdır.

Milli toponimik geoinformasiya sisteminin yaradılması zəruriyyəti

Toponimlərlə bağlı multidisiplinar layihələrin həyata keçirilməsi zamanı ideoloji təsirlərdən kənar real faktların götürülməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Etiraf edilməlidir ki, müəyyən dövr ərzində sovet məkanında, o cümlədən Azərbaycanda tarixşünaslıq və digər elm sahələri daha çox ideoloji məqsədlərə xidmət edib. Tədqiqatçıları real fakt və həqiqətlərdən daha çox, onun ideoloji nöqtəyi-nəzərdən şərhi, mövcud ideologiyanın niyyətləri üçün nə dərəcədə faydalı olub-olmaması maraqlandırır. İT-nin imkanlarının genişləndiyi və bütün sahələrə nüfuz etdiyi hazırkı dövrdə isə bu cür yanaşmalar artıq özünü doğrultmur. İT-nin tətbiqi elmi tədqiqatlarda düzgün nəticələrin əldə olunmasına gətirərək bu nəticələrdən ölkənin maraqları baxımından daha məqsədyönlü və effektiv şəkildə istifadə etməkdən ötrü yalnız faktlara istinad olunması tələbini qarşıya qoyur.

Big Data texnologiyalarının inkişaf etdiyi hazırkı dövrdə informasiya müharibəsi baxımından tarixə, o cümlədən yer adlarına daha çox ideoloji yanaşmanın geniş imkanlarımızı nə qədər məhdudlaşdırdığını konkret nümunədə izah etməyə çalışaq: Qərbi Azərbaycana məxsus (indiki Ermənistan ərazisindəki) tarixi yer-yurd adlarımıza istinad edilərkən, demək olar ki, bütün mənbələrdə, rəsmi çıxışlarda, kütləvi informasiya vasitələrində bu adların yalnız Azərbaycan variantları göstərilir. Məsələn, Vədi yazılarkən Ararat, Basarkeçər yazılarkən Vardenis və s. toponimləri qeyd edilmir. Əgər kimsə, Azərbaycan toponimlərinin artıq erməniləşdirilmiş variantlarından da istifadə edərsə, bu, ideoloji baxımdan yanlışlıq kimi qəbul olunaraq etiraz doğurur.

Google Maps platformasının Azərbaycana aid hissəsində də belə rayon və kəndlərimizin yalnız yeni adları əks olunmuşdur. Rəqəmsal xəritələrdə bu məntəqələrin əvvəlki adlarına tarixin bundan əvvəlki dövrünə işarə edən heç bir qeyd yoxdur. Məsələn, Beyləqan rayonunun sovet hakimiyyəti dövründə Jdanov, Biləsuvar rayonunun Puşkin, Tərtər rayonunun Mirbəşir, Goranboy rayonunun Qasım İsmayılov və s. adlandırılması ilə bağlı xəritələrdə, başqa əlçatan mənbələrdə hər hansı məlumat göstərilmir. Bu isə toponimlərin izi ilə tarixi proseslərin izlənməsinə ciddi maneə törədir, tarixi dövrlər arasındakı interaktiv rabitəni yoxa çıxarır. İnsanların coğrafi mənsubiyyətinin müəyyən edilməsini çətinləşdirir. Onların doğum yerlərinin tapılmasına, aid olduqları sosial mühitin araşdırılmasına mane olur.

Bəşəriyyət tarixi boyu insanlar öz doğulduqları yerlərə görə tanındıqları kimi, ayrı-ayrı məkanların da bu yerlərdən olan məşhur şəxsiyyətlərə görə tanınması təcrübəsi formalaşmışdır. Azərbaycanın qonşu ölkələrdəki torpaqlarında anadan olmuş və ictimai fikir tariximizdə mühüm rol oynamış kifayət qədər böyük şəx-

siyyətlərimiz vardır. Bu şəxsiyyətlərimizin həmin ərazilərdə dünyaya gəlməsi, bu faktın elektron resurslarda öz əksini tapması, İnternetdə həmin şəxslərlə bağlı ax-tarış aparılarkən interaktiv xəritə bələdçisinin qonşu ölkələrin ərazisindəki konkret ünvanlara aparması, soydaşlarımızın adlarının həmin yaşayış məntəqələri ətrafında cəmlənməsi o torpaqların Azərbaycan xalqına mənsubluğuna ən gözəl sübutdur. Amma, əfsuslar olsun ki, bu şəxsiyyətlərin çoxunun İnternet resurslarındakı tərcümeyi-hallarında onların, məsələn, Qərbi Azərbaycanda anadan olduqları yerin yalnız tarixən Azərbaycan adı göstərilir. Həmin yaşayış məntəqəsinin indiki adı ilə bağlı heç bir qeyd öz əksini tapmır. Bu isə ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı aparılmış etnik təmizləmə siyasətini tədricən unutturur.

Nümunə üçün Qərbi Azərbaycanda anadan olmuş, xalqımızın əsrlər boyu o tarixi torpaqlarımızda yaratdığı zəngin mədəniyyət, təhsil, elmi mühitinə yetirməsi kimi dünyanın əksər ölkələrində şöhrət qazanmış görkəmli cərrah, akademik Mustafa bəy Topçubaşovun Vikipediya yerləşdirilmiş tərcümeyi-halının ilk cümlələrinə nəzər yetirək: Mustafa Topçubaşov 1895-ci ildə Qərbi Azərbaycanda (indiki Ermənistan Respublikası) Göykümbət kəndində anadan olmuşdur. Akademik Mustafa bəy Topçubaşov qədim İrəvanın əsilli-köklü nəsilərindən birinin nümayəndəsi idi. 1895-ci il avqustun 17-də qoynunda dünyaya göz açdığı Göykümbət kəndi elə Topçubaşovların yurdu imiş [12].

Mustafa bəy Topçubaşovun anadan olduğu Göykümbət kəndinin adı Ermənistan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyətinin 1 dekabr 1949-cu il tarixli fərmanı ilə dəyişdirilərək Geğanist edilmişdir. Amma Mustafa bəy Topçubaşovun tərcümeyi-halında bu göstərilmir. Kəndin birbaşa qədim Göykümbət adı qeyd olunur. Beləliklə, həmin kəndin indiki Ermənistan ərazisindəki hansı yaşayış məntəqəsi olduğunu müəyyən etmək mümkün olmur. Eyni zamanda şəxslərlə məkanlar arasında tarixi rabitənin qurulması, interaktiv xəritələr üzərində tarixi mənzərənin bütün dövrlər üzrə görünməsi üçün böyük bir imkan məhdudlaşmış olur.

Bütün bu səbəblərdən Azərbaycan toponimiyası haqqında geoinformasiya mənbəyinin yaradılması və İnternetdə yerləşdirilərək hər kəs üçün əlçatanlığının təmin edilməsi cəmiyyətimizdə bu sahəyə marağı daha da artırır, ümummillə strateji məqsədlərin əldə olunmasına böyük fayda verərdi. Belə bir mənbə olduğu halda hər bir istifadəçinin toponimik verilənlər bazasına müraciət edərək oradakı coğrafi adlar haqqında dolğun məlumat əldə edə bilmək imkanı olacaq.

Qeyd edilən məsələlərə məqsədyönlü yanaşma üçün Milli Toponimik Geoinformasiya Sisteminin (MTGS) yaradılması zəruridir. MTGS-in əsasını əzəli Azərbaycan torpaqları daxil olmaqla bütün Azərbaycan toponimlərinin vahid onlayn mühitdə etibarlı saxlanmasını təmin edən və hər kəs üçün əlçatan olan Toponimik reyestr təşkil edəcəkdir. Toponimik reyestr toponimlərin interaktiv xəritələri və to-

ponimik lüğətlər fondu, toponimik verilənlər bazasından ibarət olacaqdır [1].

MTGS formalaşdırıldıqdan sonra Vikipediya açıq onlayn ensiklopediyasında və digər müvafiq resurslarda müxtəlif dillərdə kütləvi sayda insanların tərcümeyi-hallarının yerləşdirilməsi layihəsinin həyata keçirilməsi zəruridir. Digər qonşu ölkələrin, o cümlədən Qərbi Azərbaycanda dünyaya gəlmiş hər bir azərbaycanlının tərcümeyi-halının İnternet resurslarında yerləşdirilməsi təmin edilməlidir. Onların anadan olduqları yaşayış məntəqələrinin bütün ad variantları, keçmiş və mövcud adların dəyişdirilmə tarixi, toponimin mənşəyi də göstərilməklə, həmin tərcümeyi-hallarda əks olunmalıdır. Bu zaman o ərazilərə yeni verilmiş adlar əvvəlki tarixi adlar üçün ekvivalent rolunu oynayacaq və tarixi həqiqətlər danılmaz şəkildə bir daha üzə çıxacaq.

İlkin olaraq, o torpaqlarda anadan olmuş görkəmli şəxsiyyətlərin tərcümeyi-hallarının sistemləşdirilməsi zəruridir. Bu işin həyata keçirilməsi ilə İnternet axtarış sistemlərində həmin ərazilərdə konkret dövrlərə qədər kütləvi sayda azərbaycanlıların yaşadığı, bu torpaqların azərbaycanlılara məxsus olduğu aydın görünəcək. Azərbaycan toponimlərinə qarşı vandalizm hərəkatlərinin, mənəvi genosidin aparıldığı bir daha öz təsdiqini tapacaq. Tarixin yaddaşından silinməsinə cəhd göstərilən adlarımız əbədi həyat qazanacaq, nəsillər arasında tarixi vərəsəlik təmin ediləcək.

Aparılan çoxmeyarlı analizlər əsasında əldə edilmiş nəticələr, ortaya çıxan tendensiyalar, izlənən tarixi meyllər interaktiv onomastik xəritələr üzərində xüsusi rənglərin köməyi ilə öz əksini tapacaqdır.

Ümumilikdə, belə bir sistemin formalaşdırılması insan coğrafiyası ilə bağlı araşdırmalara, tarixi tədqiqatlara əhəmiyyətli dəstəyi təmin edəcək, toponimlərlə bağlı analitik fəaliyyətin təkmilləşdirilməsinə geniş imkanlar yaradacaqdır.

Billion Graves platforması

Xalqımıza aid maddi-mənəvi irsin qorunmasında, toponimlərin Big Data texnologiyalarının tətbiqilə ayrı-ayrı ərazilərin tarixi mənzərəsinin yaradılmasında istifadə edə biləcəyimiz çox mühüm vasitələrdən biri də qlobal BillionGraves platformasıdır. Bu, dünyada mövcud olan məzarlıqlar və məzarlar haqqında verilənlərin toplandığı açıq onlayn resursdur. Dünyanın hər yerində könüllülər məzarların fotosunu çəkir, GPS texnologiyası əsasında dəqiq yerini təyin edərək məzarın aid olduğu şəxs haqqında mövcud məlumatlarla birgə BillionGraves.ru saytına yükləyir [3].

Dünyanın hər bir yerindən istənilən İnternet istifadəçisi bu sistemdəki məlumatlara çıxış əldə edə bilər. Bu, ölkə daxilində və Azərbaycandan kənarında dünyasını dəyişmiş soydaşlarımız haqqında məlumat almaqdan ötrü misilsiz bir imkandır. Eyni zamanda bu platforma başqa qonşu ölkələrə ilhaq edilmiş tarixi torpaqlarımız

haqqında faktların sənədləşdirilməsi, ərazilərin əhali mənsubiyyətinin müəyyən-
ləşdirilməsi, miqrasiyaların izlənməsi, müxtəlif istiqamətlərdə tarixi tədqiqatların
aparılması üçün çox səmərəli vasitədir.

Bu platformanın ölkəmizdə geniş təbliğinə, xüsusilə İT ilə iş vərdişlərinə malik
gənc könüllülərin marağının bu məsələyə cəlb edilməsinə böyük ehtiyac vardır. İn-
diki Ermənistan ərazisindəki qədim yurd yerlərimizdə dəfn edilən soydaşlarımızın
məzarları haqqında məlumatların bu sistemə daxil edilməsi və MTGS ilə inteqra-
siyası, BillionGraves-də onların virtual məzarının yaradılması: bu insanlara əbə-
diyyət ömrü qazandıracaq; Azərbaycan xalqının yaşadığı tarixi areallar haqqında
ümumi mənzərə yaradacaq; bu ərazilərin xalqımıza məxsusluğu barədə tarixi dəlil-
lərin mötəbər bazasını formalaşdıracaq; müxtəlif elm sahələri üzrə tədqiqatlar üçün
zəngin material verəcək; nəsillər arasında tarixi bağları bərpa edəcək; milli-mənəvi
yaddaşın qorunmasına xidmət göstərəcək.

Beləliklə, Azərbaycanda toponimika sahəsində yer adları ilə bağlı mövcud və-
ziyyət, coğrafi adların qorunmasına dövlət qayğısı, informasiya-kommunikasiya
texnologiyalarının imkanlarının genişlənməsi və bütün sahələrə nüfuz etməsi, digər
tərəfdən dünyada bu sahəyə böyük diqqətin ayrılması, toponimlərlə bağlı infor-
masiya-axtarış xidmətlərinin, geoinformasiya sistemlərinin yaradılması toponimik
tədqiqatların inkişaf perspektivlərini ortaya çıxarır.

Azərbaycan toponimiyası haqqında hər kəs üçün əlçatan, müasir informasiya
sistemini formalaşdırılması, istifadəçilərə toponimik verilənlər bazasına müraciət
edərək coğrafi adlar haqqında məlumat almaq, müxtəlif məqsədli təhlillər aparmaq
imkanının yaradılması çox əhəmiyyətlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Alguliyev R., Jafarov Y., Gurbanova A. (2022) Conceptual basis for creation of na-
tional toponymic geographic information system, Problems of Information Society, 2022,
vo.13, no.1, 3–10
2. Bakıxanov, A. (1951) Gülüstani-İrəm. Bakı: Azərbaycan SSR EA Nəşriyyatı.
3. Billion Graves, 2021. <https://billiongraves.ru/>
4. Gammeltoft, P. (2016) Names and geography. The Oxford Handbook on Na-
mes and Naming. Oxford University Press, 502-513. [https://doi.org/10.1093/oxfor-
dnhb/9780199656431.013.58](https://doi.org/10.1093/oxfor-
dnhb/9780199656431.013.58)
5. Lewis, P.F. (2017) Axioms for Reading the Landscape. [http://www.sethspielman.
org/courses/geog3612/readings/PierceLewisAxioms.pdf](http://www.sethspielman.
org/courses/geog3612/readings/PierceLewisAxioms.pdf)
6. Maciag, L. (2020) Practical Toponymics: Szczecin on the Geographical Map of
World, Poland, Geosciences, , 10(1), 1-19; <https://doi.org/10.3390/geosciences10010037>
7. Mamedova, N. (2018) Politika armyanizatsii Zapadnogo Azerbaydzhana (sovre-
mennoy Armenii): istoriya i sovremennost. <http://newtimes.az/ru/economics/5659>

8. Martinenko, I. (2020) Elektronniye resursi kak instrumenti dlya toponimicheskikh issledovaniy. Vestnik TGPU, 5(211), 114-126. <http://dx.doi.org/10.23951/1609-624X-2020-5-114-126>

9. Mustafa, N. (2006) Vandalizm: tarixi adlara qarşı soyqırım. Bakı: «Təhsil».

10. Niftaliyev, I. (2010) Azerbaydzhanskaya SSR v ekspansionistskikh planakh armanyan (20-ye godi XX veka). Bakı: «Takhsil».

11. Serikova, S. Baishukurova G. (2022) Digital technologies in the toponymy study. IV International Scientific and Practical Conference “Modern Management Trends and Digital Economy: from Regional Development to Global Economic Growth” (MTDE 2022), 1-7.

12. Topchubashov, M. https://az.wikipedia.org/wiki/Mustafa_Topchubashov

MİLLİ TOPONİMİK GEOİNFORMASIYA SİSTEMİNİN YARADILMASI HAQQINDA

XÜLASƏ

Toponimikaya elmi yanaşma, son illərdə əsasən yer adlarının təhlili və onların etimoloji mənası ilə əlaqədar olaraq inkişaf etmişdir. Toponimlər müəyyən tarixi mərhələlərdə əmələ gələn, xalqın tarixi keçmişini özündə əks etdirən, əhali miqra-siyaları, müharibələr, mədəniyyət, iqtisadiyyat və dil əlaqələri kimi konkret tarixi hadisələrdən asılı olaraq formaca, çox vaxtsa məzmunca da dəyişən söz qruplarıdır. Tədqiqat işində toponimyanın funksiyaları araşdırılır, ictimai-iqtisadi formasiya-ların bir-birini əvəz etməsi, işğal faktları və s. bu kimi tarixi hadisə və proseslərin toponimiyaya təsiri təhlil olunur. Qərbi Azərbaycan toponimlərinin erməni vanda-lizminə məruz qalması faktları araşdırılır.

Qloballaşma şəraitində, İnternet-texnologiyaların inkişafı dövründə etibarlı və əlçatan məkan məlumatlarına operativ çıxış imkanlarının olması böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu səbəbdən Qərbi Azərbaycan toponimləri daxil olmaqla Azərbaycanın bütün bölgələrinin toponimik məlumatlarını bir-biri ilə əlaqələndirən vahid məlu-mat bazasının formalaşdırılması zəruridir. Tədqiqat işində Milli Toponimik Geoin-formasiya Sisteminin yaradılmasının zəruriliyi əsaslandırılır.